

Пояснювальна записка

Навчальна програма курсу за вибором «Фінансова грамотність» для учнів 10, 11 класів оновлена і відкоригована за результатами експериментальної роботи всеукраїнського рівня «Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності у навчально-виховний процес навчальних закладів» на 2012 - 2019 роки» та апробації навчально-методичного забезпечення, що було розроблене під час упровадження курсу протягом 2012-2019 рр. Програму розроблено з урахуванням Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.).

Програма дозволяє реалізувати компетентнісний підхід до навчання. Увага акцентується не лише на запам'ятовуванні певної кількості інформації, а й на виробленні практичних навичок, зокрема: поведінці під час різних проблемних ситуацій, застосуванні досвіду успішної діяльності у сфері підприємництва, плануванні власних життєвих подій, бюджету тощо. У новому Законі України «Про освіту» (ст.12) задекларовано завдання формування ключових компетентностей, спрямованих на досягнення загальної освітньої мети, зокрема підприємливості та фінансової грамотності. І саме ця компетентність знайшла своє відображення у навчальній програмі у повному обсязі.

Основні цілі вивчення курсу за вибором «Фінансова грамотність»

У зв'язку з глобалізацією, фінансові ринки у світі стають все більш складними; появляються нові фінансові продукти та послуги. Як наслідок, люди часто не підготовлені до вирішення сучасних фінансових завдань. Актуальність питань низького рівня фінансової грамотності населення особливо зросла в останні десятиліття, коли значно загострилися проблеми непосильного особистого боргового навантаження, відсутності заощаджень, нездатності вживати ефективних заходів, спрямованих на захист власного добробуту тощо. Саме тому пріоритетним стає формування знань про фінанси у повсякденному житті родини, місцевої громади, українського суспільства та розвиток ключових підприємницьких та фінансових компетентностей. Розвиток фінансової та економічної грамотності, дотримання правових норм у фінансовому житті, правильне фінансове планування – це ключ до досягнення фінансової безпеки.

Хоча питання фінансової грамотності наскрізною змістовою лінією проходять через всі навчальні програми для закладів загальної середньої освіти, забезпечення якісної фінансово-економічної освіти можливе лише за допомогою профільного курсу. Курс «Фінансова грамотність» у повному обсязі сприятиме реалізації цієї компетентності, зазначеної у новому Законі України «Про освіту».

Програму курсу «Фінансова грамотність» можна використовувати як для варіативної складової навчальних планів, так і під час проведення факультативних занять та гурткової роботи.

СТРУКТУРА КУРСУ

Програма курсу «Фінансова грамотність» розрахована на 35 годин. Навчальні години, у свою чергу, розподіляються на власне вивчення матеріалу (31 година) і резервний час (4 години).

Структура курсу підпорядкована певній логіці, яка спирається на основні принципи пізнання, а саме:

- рух від простого до складного;
- поєднання історичного і логічного;
- перевірка достовірності отриманих знань.

- навчання у процесі діяльності.

Курс «Фінансова грамотність» охоплює 5 розділів, які складаються з 25 тем. У перших розділах учень, передусім, має засвоїти зміст фундаментальних категорій, які властиві будь-якій економіці та важливі для будь-якої родини. Це – гроші, форми зайнятості та економічної активності (наймана праця, підприємництво тощо), фінансовий план, надходження, витрати, податки тощо. Далі він ознайомлюється із фінансовою системою, її учасниками, послугами, що пропонуються банками та небанківськими фінансовими установами, та новітніми тенденціями у фінансовій сфері (фінтех) тощо. Наступні матеріали присвячені різним формам заощаджень та інвестування, та різним формам запозичень. Учень не лише ознайомлюється з основними видами фінансових послуг, а й вивчає особливості їх надання, у тому числі юридичні аспекти. Заключний розділ дозволяє учням дізнатися більше про різні види ризиків, ознайомитись зі способами захисту від шахраїв, а також допомагає учням усвідомити важливість захисту прав споживачів фінансових послуг.

Результати навчання, отримані компетентності

Відповідно до мети вивчення курсу «Фінансова грамотність», його структури і профілю навчання при формуванні підсумкової оцінки доцільно враховувати не лише рівень теоретичних знань, а й набуті навички.

Форми перевірки знаннєвого компоненту навчально-пізнавальної діяльності учнів (теоретичних знань):

- усні відповіді за заданою темою, при цьому мають ураховуватися:
 - характеристики відповіді учня: цілісність, повнота, логічність, обґрунтованість, правильність;
 - якість знань: осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність;
 - ступінь сформованості загально-навчальних та предметних умінь і навичок;
 - рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо;
 - досвід творчої діяльності (вміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези);
 - самостійність оціночних суджень;
- реферати та есе за заданою або обраною темою;
- відповіді на тестові завдання різних рівнів складності;
- аргументи при обговоренні актуальних фінансових проблем під час диспутів, дискусій, діалогів;
- практичні роботи.

Перевірка набутих навичок може здійснюватися у процесі:

- розв'язування задач різних рівнів складності,
- оцінювання результатів дослідження певних умов надання фінансових послуг;
- обґрунтування конкретних економічних рішень при виконанні практичних завдань;
- аналізу вигідності умов надання різними фінансовими установами певних фінансових послуг;
- проведення практичних і самостійних робіт за визначеною темою;
- проведення досліджень з певних питань з використанням різних джерел для збору даних (міні-проекти, презентації, есе, усні повідомлення, реферат тощо);
- проведення командної роботи для знаходження колективного рішення з різних проблемних питань (оцінювання постерів, рекламних проектів, презентацій тощо).

Очікувані предметні компетентності:

- розуміння базової економічної та фінансової термінології;
- розуміння форм зайнятості, економічної активності (наймана праця, підприємництво тощо) та винагороди за працю;
- усвідомлення потреби постійного навчання та розвитку навичок для побудови кар'єри, власного бізнесу тощо;
- застосування концепцій фінансового планування і прогнозування вартості досягнення фінансових цілей;
- розуміння природи та видів надходжень та видатків сімей;
- уміння планувати і складати сімейний бюджет;
- ознайомлення із сутністю та видами податків, їхнім значенням для держави та суспільства;
- розуміння методів здійснення платежів із використанням готівки, безготівкових коштів, електронних грошей; знайомство з платіжними системами;
- усвідомлення ролі банків та небанківських фінансових установ в економіці та суспільстві, та для кожного громадянина;
- розуміння сутності страхування, видів особистого та майнового страхування, страхування відповідальності;
- усвідомлення вартості грошей у часі та впливу інфляції на реальну вартість грошей;
- розуміння різних видів заощаджень, їхніх переваг та недоліків;
- ознайомлення із поняттям інвестування, методами інвестування, основними інструментами;
- розуміння переваг багаторівневої пенсійної системи та необхідності турбуватися про свою майбутню пенсію;
- ознайомлення із різними формами та джерелами запозичення коштів, розуміння їхньої вартості та пов'язаних із ними ризиків;
- усвідомлення сутності та видів ризиків (у тому числі фінансових ризиків), способів управління ними;
- розуміння різних шахрайських схем під час користування фінансовими послугами та засобів захисту своїх коштів від шахраїв;
- розуміння своїх основних прав та обов'язків як споживача фінансових послуг.

№ теми	Кільк.год ин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
		Розділ 1. Вступ до особистих фінансів	
1	1	1. Що таке гроші	
		Знаннєвий компонент: <i>знає:</i> історію виникнення грошей, що таке фіатні гроші; <i>розуміє:</i> які форми грошей перебувають сьогодні в обігу; <i>пояснює:</i> основні функції грошей; <i>наводить приклади:</i> суспільної та економічної корисності грошей в порівнянні з бартерною системою. Діяльнісний компонент: <i>аналізує:</i> чим сучасні гроші відрізняються від паперових грошей, забезпечених товаром; <i>розрізняє:</i> безготівкові кошти від електронних грошей; <i>порівнює:</i> різні форми грошей між собою; <i>установлює:</i> відмінності між фіатними грошима і віртуальними валютами (криптовалютами); <i>дотримується:</i> основних правил користування грошима; <i>уміє:</i> визначати наявність елементів захисту на банкнотах. Ціннісний компонент: <i>оцінює:</i> тенденції переходу від готівкового до безготівкового обігу; <i>висловлює судження:</i> про виконання грошима їхніх функцій; <i>робить висновки:</i> про призначення сучасних грошей в обігу, їхню роль у суспільстві.	Сучасна теорія грошей, історія виникнення грошей. Причини виникнення грошей. Форми грошей у обігу. Банкноти, монети. Безготівкові кошти. Електронні гроші. Відмінність фіатних грошей від віртуальних валют (криптовалют). Основні функції грошей, роль грошей в економіці та житті людини.
2	1	2. Зайнятість і підприємництво	
		Знаннєвий компонент: <i>знає:</i> форми зайнятості; поняття і види винагороди за працю; <i>розуміє:</i> зв'язок між знаннями, досвідом та навичками, ринком праці, з одного боку, і рівнем оплати праці, з іншого. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> роботу по найму та підприємницьку діяльність; <i>визначає:</i> риси та особисті якості, необхідні для професійної реалізації та побудови кар'єри; <i>аналізує:</i> пропозицію на ринку праці з урахуванням вимог до знань, навичок та досвіду; <i>уміє на практиці:</i> приймати рішення стосовно вибору навчання та роботи для побудови кар'єри з урахуванням власних сильних та слабких сторін і персональних цінностей. Ціннісний компонент: <i>усвідомлює:</i> цінність знань та навичок, необхідність постійного професійного самовдосконалення.	Види роботи (оплачуваної праці). Порядок формування винагороди за працю. Різниця між найманою працею та підприємництвом. Безперервність покращення професійних знань та навичок. Практична/самостійна робота: 1. Визначити фактори, на які необхідно зважати при виборі професії та побудові кар'єри. 2. Скласти мотиваційного листа на вакансію за професією, про яку мріє учень. 3. Провести дослідження у формі опитування з метою покращення розуміння розмаїття професій, а також особливостей розбудови кар'єри в конкретній професії.
3	1	3. Фінансове планування	
		Знаннєвий компонент: <i>розуміє:</i> особливості прийняття фінансових рішень; <i>знає:</i> основні критерії, яким мають відповідати фінансові цілі.	Фінансові цілі та їх характеристика. Мета фінансового планування. Прийняття фінансових рішень.

№ теми	Кільк.год ин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
		Діяльнісний компонент: <i>оцінює:</i> вплив прийнятих фінансових рішень на майбутнє; <i>розрізняє:</i> фінансові цілі за строками та пріоритетами; <i>прогнозує:</i> вартість досягнення фінансових цілей; <i>уміє на практиці:</i> сформулювати чіткі фінансові цілі та визначити план дій для їх досягнення. Ціннісний компонент: <i>усвідомлює:</i> необхідність визначення фінансових цілей та планування фінансового життя; <i>робить висновки:</i> про необхідність перегляду фінансових цілей при зміні життєвих обставин.	Практична/самостійна робота: 1. Розрахувати обсяг чистих активів родини та зробити висновки щодо доцільності змін у фінансовому плануванні родини. 2. Здійснити дослідження біографій мільярдерів з огляду на їх стартові позиції з метою з'ясування, чи завжди запорукою успіху є наявність заможних батьків.
4	1	4. Надходження	
		Знансвий компонент: <i>знає:</i> поняття і види надходжень сім'ї; <i>розуміє:</i> місце домогосподарства в сучасній економіці. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> джерела надходження грошових коштів; <i>характеризує:</i> чинники, від яких залежать обсяги надходжень; <i>визначає:</i> розміри надходжень сім'ї; <i>аналізує:</i> обсяги і структуру надходжень сім'ї. Ціннісний компонент: <i>усвідомлює:</i> необхідність аналізу джерел надходжень сім'ї.	Поняття і класифікація надходжень. Характеристика окремих видів надходжень. Надходження та податки. Практична/самостійна робота: 1. Розкрити особливості трудових та нетрудових надходжень, а також їх основні складові. 2. Оцінити склад та структуру надходжень власної сім'ї в динаміці за певний період з огляду на поділ, по-перше, на трудові та нетрудові надходження; по-друге, за ступенем прогнозованості надходжень.
5	1	5. Видатки	
		Знансвий компонент: <i>знає:</i> що таке сімейні видатки, причини їх виникнення, види і характеристику; <i>розуміє:</i> залежність видатків та інфляції. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> види потреб людини та види сімейних видатків; <i>визначає:</i> видатки, які генерують нові видатки, та видатки, які генерують дохід; <i>класифікує:</i> статті видатків сім'ї; <i>характеризує:</i> чинники, від яких залежать обсяги видатків сім'ї; <i>уміє на практиці:</i> розраховувати обсяг видатків. Ціннісний компонент: <i>усвідомлює:</i> взаємозв'язок між видатками та досягненням фінансових цілей.	Суть і причини виникнення видатків. Класифікація і характеристика видатків. Видатки та інфляція. Практична/самостійна робота: 1. Розкрити особливості різних видів видатків людини (обов'язкових та необов'язкових, очікуваних та непередбачуваних, регулярних та нерегулярних). 2. Здійснити аналіз структури видатків домогосподарств в Україні та країнах-сусідах з огляду на підтвердження чи непідтвердження дії закону Енгеля.
6	1	6. Складання та ведення сімейного бюджету	
		Знансвий компонент: <i>знає:</i> що таке особистий або сімейний бюджет; <i>розуміє:</i> відмінність між фінансовим планом та бюджетом; послідовність складання сімейного бюджету. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> види сімейного бюджету за ступенем збалансованості;	Мета прогнозування та обліку надходжень і видатків. Поняття та види сімейного бюджету.

№ теми	Кільк.год ин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
		уміє на практиці: розраховувати прогнозовані витрати та прогнозувати суму необхідних надходжень для їхнього фінансування; скласти сімейний бюджет. Ціннісний компонент: усвідомлює: значення планування та виконання сімейного бюджету; робить висновки: про фінансову дисципліну як передумову досягнення фінансових цілей; про важливість формування бюджету для покриття надзвичайних або непередбачуваних видатків.	Практична/самостійна робота: 1. Охарактеризувати способи ведення сімейного бюджету. 2. Скласти бюджет власної сім'ї за попередній місяць та визначити профіцит (дефіцит) бюджету, наявність непередбачуваних видатків тощо.
7	1	7. Податки Знансвий компонент: знає: що таке податки, їхні функції; розуміє: роль податків у суспільстві та їхнє призначення; термін «податкова знижка»; наводить приклади: суспільної та економічної корисності податків. Діяльнісний компонент: розрізняє: види податків; характеризує: податки як інструмент перерозподілу доходів між членами суспільства; особливості стягнення податків в Україні; усвідомлює: вплив податків на ціноутворення та прибутки людей; уміє на практиці: розраховувати суми основних податків. Ціннісний компонент: усвідомлює: роль і значення податків в економічному розвитку держави та важливість їх сплати.	Податки: поняття та їхня роль. Оподаткування доходів фізичних осіб та бізнесу. Інші податки та збори. Єдиний соціальний внесок. Особливості оподаткування в Україні. Податкові пільги. Практична/самостійна робота: 1. Розрахувати суму основних податків, які мають сплачувати роботодавці та їх наймані працівники. 2. Розрахувати суму податків, які мають сплачувати особи, що займаються незалежною професійною діяльністю в залежності від форми їх державної реєстрації.
		Розділ 2. Фінансова система та фінансові послуги	
8	1	8. Як працює фінансова система Знансвий компонент: знає: що таке фінансова система, хто є основними учасниками фінансової системи; розуміє: компоненти фінансової системи; пояснює: як пов'язані між собою нетто-кредитори, нетто-позичальники, фінансові посередники та ринки капіталу; наводить приклади: фінансових посередників та фінансових регуляторів. Діяльнісний компонент: розрізняє: банки і небанківські фінансові установи; порівнює: різні види фінансових послуг між собою; аналізує: ризики та недоліки прямого обміну коштами між нетто-кредиторами та нетто-позичальниками; характеризує: функції ринків капіталу; визначає: види фінансових регуляторів та способи регулювання фінансової системи. Ціннісний компонент: оцінює методи (способи) регулювання різних фінансових установ; висловлює судження: про важливість фінансових посередників для домогосподарств, підприємств та держави в цілому; робить висновки: про ризики діяльності фінансових установ.	Фінансова система: учасники та структура. Основна функція фінансової системи. Нетто-кредитори, нетто-позичальники. Домогосподарства. Фінансові посередники, їхня роль. Основні фінансові послуги. Ринки капіталу та їхні функції. Фінансові регулятори. Регулювання фінансових послуг.

№ теми	Кільк.год ин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
9	2	9. Банки і банківські послуги Знансвий компонент: <i>знає:</i> структуру банківської системи України; що таке поточний рахунок; <i>розуміє:</i> які послуги надають своїм клієнтам банківські установи. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> які послуги банківські установи надають клієнтам-фізичним особам; які послуги вони надають клієнтам-юридичним особам; <i>визначає:</i> що потрібно для того, щоб стати клієнтом банку; <i>характеризує:</i> особливості функціонування банків в Україні та надання ними фінансових послуг; <i>обчислює:</i> вартість відкриття та користування поточним рахунком у банку. Ціннісний компонент: <i>оцінює:</i> умови, на яких банки відкривають поточні рахунки (для виплати заробітної плати, соціальної допомоги, здійснення розрахунків по Україні та закордоном тощо); <i>робить висновки:</i> щодо правил поведінки обчлених користувачів банківськими рахунками; про те, як поточні рахунки допомагають управляти коштами.	Банки та їхні функції в економіці. Структура банківської системи України. Нагляд за функціонуванням банків в Україні. Основні банківські послуги для фізичних та юридичних осіб. Порядок відкриття та користування поточним рахунком. Комісії за відкриття та користування поточним рахунком. Довідка про рух коштів та контроль за зарахуваннями/витратами. Практична/самостійна робота: Охарактеризувати особливості відкриття поточного рахунку.
10	2	10. Страхування Знансвий компонент: <i>знає:</i> навіщо потрібне страхування, які форми страхування існують і хто виступає основними учасниками страхового процесу; <i>розуміє:</i> поняття «страхова сума», «страхове відшкодування», «страховий платіж» та «франшиза». Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> основних учасників страхових відносин; <i>уміє на практиці:</i> визначити основні умови договору страхування (страхувальник, страховик, вигодонабувач, франшиза, страхова премія) та від чого залежить вартість страхового поліса; <i>критично оцінює:</i> критерії вибору страхової компанії для укладення договору страхування. Ціннісний компонент: <i>оцінює:</i> значення страхування та необхідність його використання для фінансового планування.	Навіщо потрібне та як працює страхування. Учасники страхових відносин. Форми страхування. Умови договору страхування. Практична/самостійна робота: Визначити основні умови договорів страхування (медичне страхування, страхування цивільної відповідальності тощо).
11	1	11. Небанківські фінансові установи Знансвий компонент: <i>знає:</i> види небанківських фінансових установ, сутність їхньої діяльності та особливості надання ними фінансових послуг; <i>розуміє:</i> принципи та особливості діяльності небанківських фінансових установ в Україні. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> відмінності в послугах, які надаються різними небанківськими фінансовими установами;	Сутність і принципи діяльності небанківських фінансових установ. Види небанківських фінансових послуг. Практична/самостійна робота: Скласти перелік основних видів небанківських фінансових установ та послуг, що ними надаються.

№ теми	Кільк.год ин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
		визначає: сферу діяльності небанківських фінансових установ і коло здійснюваних операцій. Ціннісний компонент: оцінює: умови, на яких надають свої послуги небанківські фінансові установи; висловлює судження: щодо специфіки діяльності небанківських фінансових установ.	
12	1	12. Що таке валюта	
		Знансвий компонент: знає: що таке валюта, які види валют існують; розуміє: для чого потрібно обмінювати гривню на іноземну валюту; що таке попит та пропозиція на валютному ринку; роз'яснює: як визначається курс обміну валют; наводить приклади: вільно конвертованих та частково конвертованих валют. Діяльнісний компонент: порівнює: види валют за рівнем конвертованості; аналізує: відмінності між способами визначення (видами) валютних курсів; установлює: відмінності між курсом купівлі та курсом продажу валют; розв'язує задачі: на визначення курсу гривні до інших валют. Ціннісний компонент: оцінює методи регулювання валютного курсу; висловлює судження: про роль центральних банків у сфері валютного регулювання; робить висновки: про взаємозв'язок валютного курсу та фінансової стабільності в державі.	Валюта: сутність і види. Конвертованість валюти. Золотовалютні резерви. Валютні обмеження. Валютний курс та валютний ринок, їхнє призначення і методи регулювання валютного курсу. Чинники, що впливають на зміну валютного курсу. Роль центральних банків у сфері валютного регулювання. Обмін валют в Україні. Практична/самостійна робота: Здійснити вибір банку для придбання або продажу іноземної валюти на основі інформації з обміну валюти, яка надається банком.
13	2	13. Платежі та платіжні системи	
		Знансвий компонент: розуміє: можливі способи платежів із використанням готівки, безготівкових коштів та електронних грошей; основні обмеження на оплату (переказ) готівкою; пояснює: як можна здійснити безготівковий платіж; знає: на що треба звертати увагу для вибору оптимального способу платежу; з якою метою фінансова установа встановлює особу ініціатора переказу; розуміє: як здійснюються платежі в платіжних системах; порівнює: платежі в інтернет-банкінгу і в сервісі інтернет-платежів; наводить приклади: платіжних систем. Діяльнісний компонент: описує: процес здійснення переказу готівки та вибір системи переказу; пояснює: які операції можна здійснити за допомогою інтернет-банкінгу; оцінює: зручність оплати безготівковими коштами (за допомогою мобільного гаманця або платіжної картки); розрізняє: платежі безготівковими коштами та електронними грошима. Ціннісний компонент: усвідомлює: роль готівкових та безготівкових платежів в економіці; роль платіжних систем у забезпеченні розрахунків, особливо міжнародних;	Способи переказу готівкових коштів: через касу, термінали самообслуговування, системи переказу коштів без відкриття рахунку тощо. Безготівкові розрахунки: інтернет-банкінг, POS-термінали, сервіси інтернет-платежів, мобільний гаманець тощо. Електронні гроші та мобільні гроші як різновид електронних грошей. Платіжні системи в Україні та світі. Кореспондентські рахунки. Кліринг і клірингові установи. Міжнародні карткові платіжні системи. Система SWIFT.

№ теми	Кільк.год ин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
		<i>оцінює:</i> перспективи використання електронних грошей в економіці; останні тенденції у світі платежів.	
		Розділ 3. Заощадження та інвестиції	
14	1	14. Вступ до заощаджень та інвестицій	
		Знансвий компонент: <i>знає:</i> що таке заощадження, інвестиція, вартість грошей у часі, розрахунок методом простих та складних процентів; <i>розуміє:</i> вплив інфляції на реальну вартість грошей. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> форми заощаджень за ліквідністю та ризиками; <i>уміє на практиці:</i> розрахувати вартість грошей у часі (майбутню та теперішню вартість); формувати диверсифіковану стратегію заощаджень. Ціннісний компонент: <i>усвідомлює:</i> важливість заощаджень та їх диверсифікацію; <i>оцінює:</i> зв'язок між розміром процентної ставки та рівнем ризику; <i>висловлює судження:</i> про те, як заощадження сприяють досягненню фінансових цілей.	Зв'язок між фінансовими цілями, благополуччям та заощадженнями. Сутність та форми заощаджень. Способи накопичення грошей на заощадження. Поняття інвестицій. Зміна вартості грошей у часі. Практична/самостійна робота: 1. Розрахувати майбутню вартість суми грошей з використанням методів простих та складних процентів. 2. Розрахувати майбутню та теперішню вартість анuitету.
15	1	15. Депозити	
		Знансвий компонент: <i>знає:</i> що таке депозит, їх види; <i>розуміє:</i> поняття депозиту; принципи нарахування процентів за депозитом; <i>наводить приклади:</i> переваг та недоліків використання депозиту для заощадження. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> депозити банків та кредитних спілок; <i>визначає:</i> гарантії повернення коштів вкладникам банків; <i>уміє на практиці:</i> розраховувати суми доходу за депозитом. Ціннісний компонент: <i>усвідомлює:</i> важливість збору інформації про фінансову установу та вивчення умов депозитного договору; <i>обґрунтовує судження:</i> про переваги і недоліки окремих видів депозитів.	Поняття та види депозитів. Банківські депозити та депозити в кредитних спілках. Нарухування процентів за депозитами. Гарантування виплати відшкодування за вкладами. Практична/самостійна робота: 1. Розрахувати процентні доходи вкладника в залежності від методу нарахування процентів.
16	2	16. Інвестиції	
		Знансвий компонент: <i>знає:</i> що таке фінансовий інструмент та цінний папір; <i>розуміє:</i> для чого потрібно здійснювати інвестиції; яку роль відіграє регулятор; <i>наводить приклади:</i> того, як можна інвестувати на ринках капіталу (індивідуально та колективно, на первинному та вторинному ринку); <i>називає:</i> основні цінні папери, у які можна інвестувати; <i>пояснює:</i> основні стратегії інвестування на ринках капіталу; <i>визначає:</i> альтернативні види інвестицій (в нерухомість, предмети мистецтва, тощо). Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> акції та облігації; біржову та позабіржову торгівлю; <i>уміє на практиці:</i> оцінювати переваги та недоліки різних видів інвестицій;	Інвестиції: поняття та їхнє значення. Інвестиції на ринках капіталу. Поняття ринків капіталу. Учасники ринків капіталу та їхні функції. Поняття фінансових інструментів. Поняття та основні види цінних паперів (акції, облігації). Біржова та позабіржова торгівля, переваги біржової торгівлі. Основні інвестиційні стратегії на ринках капіталу. Переваги та недоліки інвестування на ринках капіталу залежно від виду фінансового інструменту. Ризики інвестування на ринках капіталу. Роль регулятора.

№ теми	Кільк.год ин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
		<i>аналізує:</i> чому криптовалюта є ризиковою інвестицією. Ціннісний компонент: <i>усвідомлює:</i> ризики, пов'язані з інвестуванням та важливість їх диверсифікації; <i>висловлює судження:</i> про ухвалення рішення щодо вартості, ліквідності та ризиків інвестицій.	Альтернативні види інвестицій. Ризики, пов'язані із криптовалютами. Практична/самостійна робота: 1. Охарактеризувати основні види цінних паперів та відмінності між ними з огляду на ризики, дохідність тощо. 2. Навести приклади альтернативних видів інвестицій та розкрити їх специфіку.
17	1	17. Пенсії	
		Знансвий компонент: <i>знає:</i> що таке пенсія, пенсійний вік, страховий стаж; <i>розрізняє:</i> рівні пенсійної системи в Україні; <i>розуміє:</i> як формується виплата пенсії з солідарної системи, обов'язкової накопичувальної системи, а також із системи недержавного пенсійного забезпечення. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> види пенсій з солідарної системи; <i>усвідомлює:</i> як сформувати свою майбутню пенсію. Ціннісний компонент: <i>обґрунтовує судження:</i> про відмінності солідарної системи і накопичувальної системи пенсійного страхування; <i>усвідомлює:</i> призначення недержавних пенсійних фондів та добровільних пенсійних накопичень; <i>висловлює судження про:</i> необхідність турбуватися про свою майбутню пенсію.	Характеристика системи пенсійного забезпечення в Україні (обов'язкова і добровільна системи), рівні пенсійного забезпечення. Пенсія із солідарної системи пенсійного страхування: суть пенсії та її види. Пенсійний вік та необхідний стаж для призначення пенсії за віком. Пенсійна виплата із обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування, суть її формування, умови здійснення пенсійної виплати. Недержавне пенсійне забезпечення. Пенсійні виплати із системи недержавного пенсійного забезпечення.
		Розділ 4. Запозичення та кредит	
18	1	18. Запозичення та борг	
		Знансвий компонент: <i>знає:</i> поняття «кредит» та «споживчий кредит»; <i>розуміє:</i> принципи кредитування. Діяльнісний компонент: <i>визначає:</i> джерела, в яких можна позичити гроші; <i>уміє на практиці:</i> визначати, чи доцільно позичати кошти на різні види цілей та за різного рівня доходів/витрат споживача; <i>розрізняє:</i> основні умови кредитування юридичних осіб і кредитування фізичних осіб (споживчого кредитування). Ціннісний компонент: <i>оцінює:</i> чи є борг контрольованим чи надмірним; доцільність запозичення із врахуванням цілі запозичення та бюджету позичальника (певного рівня його доходів та витрат, та наявності чи відсутності заощаджень); <i>висловлює судження:</i> щодо переваг і недоліків кредитування для споживача; важливості контролю за рівнем заборгованості (недопущення надмірної заборгованості).	Запозичення, кредит та споживчий кредит. Джерела запозичень, переваги та недоліки. Особливості кредитування фізичних осіб (споживче кредитування). Особливості кредитування юридичних осіб. Захист прав позичальників споживчих кредитів. Важливість контролю за рівнем заборгованості. Практична/самостійна робота: Визначити достатність доходів людини для обслуговування боргу на основі розрахунків.

№ теми	Кільк.год ин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
19	1	19. Вартість кредиту Знансвий компонент: <i>знає:</i> що таке вартість кредиту, і чому не існує «безплатних» або «безпроцентних кредитів»; <i>розуміє:</i> якими можуть бути витрати позичальника, пов'язані із отриманням кредиту (як ті, що сплачуються кредитодавцю, так і ті, що сплачуються іншим особам). Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> види різних витрат у вартості кредитів, порядок (базу) їх розрахунку; <i>визначає:</i> реальну річну процентну ставку за споживчим кредитом; <i>обчислює:</i> загальну вартість кредиту для споживача та розмір витрат, які сплачуються на користь інших осіб; <i>уміє на практиці:</i> розраховувати вартість загальної переплати за кредитом (витрати, що сплачуються на користь кредитодавця, плюс витрати, що сплачуються на користь інших осіб), порівнюючи вартість кредитних продуктів. Ціннісний компонент: <i>оцінює:</i> умови кредитних продуктів на предмет їх вартості; <i>висловлює судження:</i> щодо вартості кредитних продуктів та їх прийнятності для позичальника.	Платежі на користь кредитодавця та платежі за послуги інших осіб. Проценти та номінальна процентна ставка. Види комісій, порядок (база) їх розрахунку та їх вплив на вартість кредиту. Реальна річна процентна ставка за кредитом і її розрахунок. Платежі за послуги інших осіб. Методи погашення кредиту та їх вплив на вартість кредиту. Практична/самостійна робота: Розрахувати процентні платежі за кредитом з використанням класичної та анuitетної схем погашення кредиту.
20	1	20. Обираємо кредитну пропозицію Знансвий компонент: <i>знає:</i> що таке паспорт споживчого кредиту та кредитний договір; <i>розуміє:</i> на що потрібно звернути увагу при аналізі паспорта споживчого кредиту та проекту кредитного договору; що таке кредитоспроможність позичальника, оцінка кредитодавцем кредитоспроможності та кредитна історія позичальника. Діяльнісний компонент: <i>визначає:</i> вимоги до змісту паспорта споживчого кредиту та кредитного договору; <i>уміє на практиці:</i> орієнтуватись у змісті паспорта споживчого кредиту та змісті кредитного договору на предмет їх відповідності законодавству та інтересам споживача; аналізувати пояснення, які споживач отримує від кредитодавця перед укладенням кредитного договору. Ціннісний компонент: <i>оцінює:</i> істотні умови кредитного договору на предмет їх законності та переваг/недоліків для споживача; <i>висловлює судження:</i> щодо прав і обов'язків позичальника споживчого кредиту, у тому числі при достроковому поверненні кредиту або при невиконанні позичальником своїх зобов'язань (дефолті).	Паспорт споживчого кредиту. Кредитоспроможність позичальника та її оцінка; кредитна історія. Кредитний договір. Зміст кредитного договору. Процедура укладення кредитного договору. Зміна умов кредитного договору. Умови дострокового повернення кредиту. Умови відповідальності позичальника у випадку неповернення кредиту в строк та вплив дефолту на кредитну історію позичальника. Практична/самостійна робота: Розрахувати загальні витрати за споживчим кредитом, загальну вартість кредиту для споживача за весь період користування кредитом та реальну річну процентну ставку.
21	2	21. Кредитні продукти Знансвий компонент: <i>знає:</i> якими є різні види кредитних продуктів для фізичних осіб (кредит на будь-які цілі, кредит на придбання певного товару/послуги, автокредит, іпотека, кредитна картка) та	Кредит на будь-які цілі (готівковий/на платіжну картку, без застави / під заклад). Кредит на придбання певного товару/послуги та його відмінності від розстрочки, яку пропонують магазини. Кредитна картка. Порядок

№ теми	Кільк.год ин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
		юридичних осіб; які види фінансових установ надають всі чи тільки деякі види споживчих кредитів; розуміє: якими можуть бути різні види кредитних продуктів залежно від потреб позичальника, його кредитної історії та рівня кредитоспроможності тощо. Діяльнісний компонент: визначає: вимоги до оформлення отримання різних видів кредитів; необхідність отримання додаткових/супутніх послуг третіх осіб; уміє на практиці: визначати найбільш прийнятний вид кредитного продукту для потреб позичальника; пояснює: порядок нарахування процентів за користування кредитною картою; що таке пільговий період та мінімальна сума платежу. Ціннісний компонент: оцінює: істотні умови кредитних договорів для різних кредитних продуктів на предмет їх законності та переваг/недоліків для споживача; висловлює судження: щодо прав і обов'язків позичальника різних видів кредитних продуктів.	нарахування процентів за користування кредитною картою, пільговий період, мінімальна сума платежу. Кредит на придбання транспортних засобів. Кредит на придбання нерухомості. Основні кредитні продукти для юридичних осіб. Практична/самостійна робота: Розрахувати вартість цільових та нецільових кредитів у різних фінансових установах з різними варіантами погашення кредитів з визначенням найприйнятнішого варіанта для позичальника.
		Розділ 5. Як себе захистити	
22	1	22. Типи ризиків та управління ними	
		Знансвий компонент: знає: сутність та види ризиків; розуміє: важливість управління ризиками. Діяльнісний компонент: характеризує: види і причини виникнення фінансових ризиків; етапи управління ризиками; оцінює: ймовірність та вплив ризику; розрізняє: ключові способи управління ризиками. Ціннісний компонент: робить висновки: про взаємозв'язок між ризиками та доходністю.	Поняття та види ризиків. Схильність до ризику. Способи управління ризиками. Практична/самостійна робота: 1. Визначити перелік ризиків, на які наражається пересічна людина чи родина. 2. Виокремити релевантні ризики, на які наражаються особи, та оцінити прямі витрати в разі їх реалізації у порівнянні з витратами на мінімізацію або передачу ризиків.
23	1	23. Види страхування	
		Знансвий компонент: знає: види особистого та майнового страхування, страхування відповідальності; розуміє: яким чином страхування дозволяє управляти ризиками. Діяльнісний компонент: розрізняє: відмінності між різними договорами страхування ризиків; уміє на практиці: обрати страховий поліс для покриття визначеного ризику. Ціннісний компонент: оцінює: як вибір виду особистого страхування пов'язаний зі віком людини, родом її професійних занять та позаробочою активністю.	Окремі види страхування. Особисте страхування. Страхування майна. Страхування відповідальності. Особливості договорів страхування життя. Практична/самостійна робота: Визначити особливості таких видів страхування як автоцивілка, КАСКО, добровільного медичного страхування, страхування життя).
24	2	24. Фінансова безпека та шахрайство. Фінансові піраміди	

№ теми	Кільк.год ин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
		Знансвий компонент: <i>знає:</i> що таке шахрайство з грошима та іншими активами, та що таке фінансова безпека; <i>розуміє:</i> якими способами відбуваються різні шахрайські схеми, їх наслідки та як захистити свої гроші від шахраїв; <i>наводить приклади:</i> шахрайства на фінансовому ринку та відповідних дій зі сторони потерпілого. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє:</i> види шахрайських схем та фінансових пірамід; <i>усвідомлює:</i> наслідки шахрайства, в т.ч. чому небезпечні фінансові піраміди; <i>характеризує:</i> дії у разі потрапляння до шахрайських схем та способи їх уникнення. Ціннісний компонент: <i>обгрунтовує судження:</i> щодо негативних наслідків шахрайських операцій та фінансових пірамід, а також щодо можливих засобів захисту своїх коштів; <i>робить висновки:</i> про особисту відповідальність за безпеку своїх персональних даних та коштів.	Шахрайство на фінансовому ринку. Різновиди шахрайських схем, їх ознаки. Фінансові піраміди як різновид шахрайства, їх ознаки та ризики. Дії у разі, якщо ви стали жертвою шахрайської схеми. Безпека фінансових операцій. Загальні поради, як захистити свої гроші від шахраїв та безпечно користуватися фінансовими послугами. Практична/самостійна робота: 1. Ідентифікувати основні види шахрайства. 2. Розкрити основні рекомендації щодо запобігання втратам внаслідок можливих шахрайських дій.
25	1	25. Захист прав споживачів фінансових послуг	
		Знансвий компонент: <i>знає:</i> що таке обачлива фінансова поведінка; <i>розуміє:</i> свої права та обов'язки як споживача фінансових послуг; <i>наводить приклади:</i> органів, до яких можна звернутися за захистом своїх прав. Діяльнісний компонент: <i>визначає:</i> як обачливо і відповідально користуватися фінансовими послугами; <i>характеризує:</i> ознаки, що можуть свідчити про небезпеку певної фінансової послуги чи установи. Ціннісний компонент: <i>усвідомлює:</i> важливість знання своїх прав та обов'язків, наскільки важливо бути фінансово обізнаним та обачливо поводитися зі своїми грошми та іншими активами; <i>робить висновки:</i> про особисту відповідальність за ухвалення фінансових рішень та знання своїх прав та обов'язків, про негативні наслідки безвідповідальної фінансової поведінки.	Обачлива фінансова поведінка. Права споживача фінансових послуг. Обов'язки споживача у процесі користування фінансовими послугами. Куди звертатися за захистом прав. Практична/самостійна робота: 1. Охарактеризувати права, обов'язки та відповідальність споживачів фінансових послуг. 2. Визначити, куди можуть споживачі фінансових послуг звертатися за захистом своїх прав.